

Rébusz

Vot.

Engem már nem akartak a szüleim, mert nagy volt a korkülönbség a fiúk és énközöttem. Három fiú született előttem a családban. Egy bátyám még él, ő 1920-ban lett meg. Én 1932-ben születtem.

Nagyon rossz körülmények között éltünk. Mamácska és papácska nem tudott tenni semmit. Háromszobás volt a lakás, de a három szobában három család lakott. Egy fürdőszoba. Egy konyha. Egy vécé. Összesen. Ezek közösek.

Plóha.

Mi az egy szobánkban heten laktunk. Heten. Papácska akkor ellenőr volt. Mamácska irodában dolgozott. Akkor Szibériában laktunk.

Nem voltunk burzsujok. Soha. Mamácska egy elszegényedett kereskedő családjából jött. Örökölt egy üzletet. Nagyon jólelkű volt. Nagyon. Foglalkozott inkább nem kereskedéssel, hanem ásatásokkal. Önmagát képezte, olvasott sokat. Őt érdekelt sokminden, de a kereskedés nem érdekelt. Kölcsönbe adott árut. Tartoztak neki. Sokan. Teljesen elszegényedett, mert nem kapta meg a pénzt. Hiába, jólelkűnek nem mindig jó lenni. Mire 1917 eljött, mamácskáék már szegények voltak. Nem olyan nagyon szegények, de szegények. Volt ház. Állatok voltak. Búza volt. Mezőgazdasággal is foglalkoztak. Enni tudtak.

Aztán jött a baj.

Vot.

Azt ajánlották, hogy adják oda nagyon olcsón a házat. Ha nem adják, elveszik és semmit nem adnak. Muszáj volt odaadni. Nagyon idős volt már akkor a bábuska, nem bírta azt az állapotot. Beteg lett, egészségileg teljesen leromlott. Akkor a szibériai városból elmentek papácskáék, elvitték a bábuskát is, de ő mégis meghalt rövid időn belül. Már a faluban. Ahová költöztek papácskáék.

Ez nagyon szép falu volt. Nagyon szép hegyvidékben van. Nagyon szép tavak vannak. Kirgizek laknak. Többnyire. De kozákok és fehérek is. Tehát oroszok. Nem volt túl gazdag falu. Pár család aki volt... A postás; az orvos... Ezek voltak a legazba... leggazbadab... leg-gaz-da-gab-bak.

Jaj, ez a magyar nyelv!

Gyéduskát még nem mondtam. Ők elég jól álltak. Mamácskáék tizen voltak testvérek. Mindenki dolgozott. Páran elvégezték a gimnáziumot. 1917-ben az egyik testvére mamácskának Franciaországba ment a fehérekkel; ott tolmács lett. És mamácska egyik fivére mérnök lett. A többi dolgozó.

A másik gyéduska tisztviselő volt. A papácska apja. Postán dolgozott. Papácska 1885-ben született. Péterváron tanult keleti nyelveket. Japán nyelvet tanult és tibetit. És angolt is. Franciát is. Aztán dolgozott mint ellenőr. Nem tudom pontosan, nemesi rangot hogy kaptak abban az időben? Papácska a szülei után biztos nem kapott. De valahogy lett neki. 1914-ben vette feleségül mamácskát. Péterváron laktak. Tehát az egész forradalom a szemük előtt volt. Nem nagyon meséltek erről. Mamácskától próbáltam kérdezni, mi volt, hogy volt? Nem mondott semmit. Csak azt mondta, hogy nagy zűrzavar volt. Ennyit. Mamácska akkor még nem dolgozott. Fiatalasszony volt. Papácska egy bankban dolgozott. De nem mondtak nekem mást. Ilyen téma nálunk egyáltalán nem volt, mert minden miatt lehetett börtönbe kerülni. Minden miatt. Gyerekeszéd

miatt is. Papácska és mamácska félt a gyerekbeszédtől. Úgyis volt nagyon rossz a nemesi ízé... Plóha. Meg a kereskedés is. Eleve.

Az összes aranyat vitték volna nyugatra a fehérek. A bankból. Ezzel a vottal kellett volna papácskának és mamácskának is elmenni. Tehát a bank összes dolgozója ment volna nyugatra, de valami történt útközben. Járvány volt? Tífusz? Akkor nagyon sok embert útközben leszállítottak a vonatról. Így kerültek le papácskáék is. Kényszerleszállás volt tulajdonképpen. És ezután kerültek Szibériába. De soha nem beszéltek erről sem. Félték a gyerekbeszédtől.

Félték.

Mindig fel voltak készülve arra, hogy papácskát elviszik. Készítettek egy batyut, hogy amikor jönnek érte, valami ruhanemű legyen nála. Meleg holmi. Szappan. Törülköző. Hogy csak felkapja és már vigye is. Ha kell. Egyszer el is vitték, de szerencse volt. Visszahozták. De papácska batyuja utána is ott volt. Mindig. Míg meg nem halt.

Ott nem kellett sok a börtönhöz. Amikor Péterváron dolgozott papácska a bankban, keresett pénzt, normálisan éltek, mint most én. Két szoba volt papácskának és mamácskának. Több nem volt. Nem voltak gazdagok. De ha valaki rájuk mondja, végük!

Csend volt otthon, nagy csend. Szabadon soha nem beszéltek, se ismerősökkel, se velünk. Senkivel sem. Nem lehetett. Még ma sem lehet eléggé. Most is jönnek onnan a levelek, de a levélben semmit sem írnak. Talán nem mernek. Hát le lehet azt írni, hogy nincs a boltban hús? Nem lehet, gondolom. Elolvasák a leveleket is. Mindig csak azt írja nekem mindenki, hogy jól vagyunk, nincs semmi baj. Pedig baj mindig volt.

Vot.

Úgy alakult a sors, hogy amikor egyéves voltam, a legidősebb bátyám éppen elvégezte a kilencedik osztályt. Dolgozott akkor. Egy értelmes, elitebb társaságban egy újságot adtak ki. A legtöbb gyerek még kilencedikbe járt. Abban az időben éppen személyi kultusz volt. Sztálin volt a cár. Elég volt valakinek egy szót is szólni... Akármit... Az újság miatt azt mondták, hogy a bátyámnak a nyugattal van kapcsolata. Egy tizennyolc éves gyereknek! Akkor leültették. Többen voltak ők. Vagy tízen. Mind a tízet leültették. Pedig csak próbálták leírni az ottani helyzetet. Az ottani életet. Verseket írak. Elbeszéléseket írtak. A bírósági tárgyalás zárt volt. Nem lehetett bemenni. A családnak sem lehetett. Viszont mamácska az ajtó mellett állt és valami foszlányokat hallott. Azt hallott, hogy nagyon bátra viselkedett a bátyám. Mint a fiatalságra jellemző, hogy heves, mindent mer mondani. Amit gondol. Azt mondta, hogy nem jó úton megy a társadalom. Nem azt csinál, mint amit ígértek, ami lett volna jó. Az emberek reszketnek. Aki forradalmár, az is kerülhet olyan helyzetbe, hogy lesz belőle fehérgárdista. Észre sem veszi. Minden megfordulhat. És nagyon sok besúgó van... Ilyeneket mondott a bátyám. Börtönbe is csukták. Egy oarabig még írt leveleket, de aztán teljesen megszakadt a kapcsolat. Sohasem szabadult ki. Vlagyivosztk környékén voltak, vasutat építettek. Nehéz munkát végeztek. Aztán nem írt. A szülei nagyon kíváncsiak voltak, de ezt nem mondtak nekem. Amikor visszajött a középső bátyám a frontról, akkor forszírozták. Én még akkor kicsi voltam. De ők forszírozták, hogy tudjuk meg, mi történt. És akkor több levelet írtak a helyre, ahol ült. Háromféle levelet kaptunk, de nem biztos egyik sem. A legutolsóban az volt, hogy meghalt. Hogy tífuszban meghalt. A másik levélben az volt, hogy tíz évet kapott az újságért, de szökni akart, tehát adtak neki még tíz évet. Viszont megint akart szökni, ezért lelőtték. A har-

madik levélben csak az volt, hogy szökni akart, ezért még tíz évet kapott. Ki tudja, mi lett vele? Otthon sohasem beszéltek róla. Egyáltalán nem beszéltek. Soha. Nem tudtam róla semmit. Ha kérdeztem is, csak foszlányokat tudtam meg. Álomszerű volt ez a bátyám, homályos, mintha nem is lenne. Azt sem tudom, mennyivel volt idősebb a középső bátyámnál. Még ezt sem tudom. Ennyire nem beszéltek róla.

Ez rossz. Plóha.

Amikor a háború jött, a kisebbik bátyámat elvitték katonának. Kiképezték. Őrségben állt, de öt percre elszaladt fagyaltot venni, mert meglátott, hogy van. Akkor azonnal katonai bíróság. A front első vonalára küldték. Egy év múlva meg is halt. Már ő sem volt. Az élet nem igazságos.

Vot.

A háború alatt nagy éhség volt nálunk. Rettentő nagy éhség. Úgy hallottam, Magyarországon is volt. A városból mentek és cserélték a faluban egy kis élelmet. Kenyeret. Tojást. Szalonnát... Mamácska is járta a falut és cserélt tárgyakért vagy ruháért az élelmet. Nagyon zord volt ott a klíma. Szibériában. Nagyon hideg volt. Nagy éhség volt. Akkor az orvosok azt mondták papácskának, hogy ha nem megyünk el valahová a déli vidékre, ahol legalább gyümölcs van, jobbak a termések, akkor azt lehet várni, hogy meghal mamácska az éhségtől. Már nagyon rossz állapotban volt. És akkor elindultunk. Kirgíziában meg Uzbekisztánban éltünk. Hol az egyik helyen, hol a másik helyen. Idős volt a papácska, ezért a frontra nem vitték már. Mamácska is negyvenéves volt már akkor, amikor én születtem. Papácska meg még öregebb. Déien is nehéz körülmények voltak, de enni tudtunk. Albérietben laktunk mindig. Mamácska egy bányában dolgozott, ott volt élelem, nem éhezünk már. De nem volt mit vegyünk fel. Viszont akkor az egész ország ilyen volt. És a lakás! Az üzbegeknek általában nincs padló, hanem föld. Földes a lakás. De ez általános, mivel meleg éghajlat van. A házak nem fából vannak, nem is téglából, hanem... Na! Agyag? ... Igen, agyagházak vannak. Lapos tetők vannak. Nekünk egy kis szoba volt. Semmi mellékheiyiség. Csak egy szoba. Hármunknak. Se konyha, se előszoba. En egy oázisban jártam iskolába. Az egy nagyon szép vidék. Nagyon sok gyümölcs van. Nagyon sok napsütés van. Sivatag van, de ez az oázis nagyon jó. Több helyen laktunk. Mindig egy szobában. Utoljára is. Háznak nem lehet nevezni. Viskó volt. Két kis ablak. Földes.

Most mondok valami jót. Vot.

Műszaki főiskolára mentem. Gépésznek. Ott ismerkedtem meg egy magyar fiúval. Ő is ott tanult. Gépésznek. Fiaialok voltunk. Jó volt akkor. Jártunk egy kicsit együtt. Összebarátkoztunk. 1954-ben összeházasodtunk. Általában a szülők féltének a gyerekeket, ha valahova messzebb házasodnak. Más városba. Ezer meg kétezer kilométerre. Magyarország pedig külföld volt. Örültem, hogy hozzáengedtek a fiúhoz. Amikor már itt éltem, megkérdeztem, miért engedtek el ilyen könnyen? Ilyen messzire? Akkor mondta mamácska és papácska, azért, hogy meglássam, másképpen is lehet élni. És megláttam.

Vot.

Először jöttem 1955-ben. Akkor egy évig éltem itt. Nem dolgoztam. Nem tanultam. A férjem dolgozott. Mint mérnök. Nekem nagyon furcsa volt, hogy mindent lehet a boltban venni. Majdnem nevetséges, mert akkor itt is azt mondták, hogy nagyon rossz volt a helyzet. Nagyon rossz. Plóha. És nekem mégis olyan volt, mint a mese. Olyan volt ez az ország, mint a mese, amikor idejöttem. Óriási volt a különbség. Otthon hozzá voltam szokva, hogy mindenért sorba kell állni. Hogy nem az van a boltban, ami kell, hanem hol ez, hol az. Itt? Akár ruházati boltba, akár élelmiszerbe az ember elment, mindent lehetett kapni. Nagy volt a választék. Az otthonihoz képest!

Én orosz vagyok. Hallottam mindig, hogy az oroszokhoz nem a legjobb a viszony. Itt. Magyarországon. De én soha nem éreztem ezt. Magamon nem éreztem. Nagyon kedvesek, nagyon aranyosak voltak mindig a magyarok. Aztán rájöttem, hogy nem voltak teljesen őszinték. Talán féltek tőlem. Nem mertek utálni. De tőlem nem kellett volna félni! De ők ezt nem tudhatták.

A férjem egyből kapott lakást. Szoba, konyha, spájz... Igaz, hogy nem volt szép bútorunk... Nem volt nekem hozományom! Vaságyon aludtunk. Nagyon szép, padlós lakás volt. Fürdőszoba is. Minden jó volt. Később mégis kaptunk egy egész házat! Az olyan volt, mint az álom! Nem is tudtam elképzelni, hogy így is lehet élni. Jó volt. Nagyon. Csak még nem végeztem el a főiskolát, akartam visszamenni. És akkor sikerült, mint magyar ösztöndíjasnak elmenni a főiskolára. 1956-ban mentem el. Augusztusban. És aztán jöttek az események. Októberben. Az újságokban olvastuk odakint, hogy ellenforradalom. Hogy nagyon sok idegen elem beleveke... beleke-ve-re-dett az eseményekbe. Ilyeneket írtak az orosz újságok. Hogy fel akartak itt forgatni mindent, hogy a régit visszahozzák. De a magyar nép nem akar ilyet és segítséget kért tőlünk. És segítettünk... Más voltam én még akkor, nem ilyen, mint most. Elhittem mindent. Mindent, amit írtak. Mindent úgy vettem, ahogy mondták. Jól megneveltek gyerekkoromban. Meg utána is. Amikor a mamácska és a papácska véletlenül arról beszélt, hogy régen emberibb módon éltek, én mondtam, hogy bezzeg nektek jó élet volt, mert ti is kizsákmányolók voltatok, de a nép az nyomorgott. Ilyeneket mondtam. A saját mamácskámnak és papácskámnak. Annyira belénksúlykoltak. Annyira belénkverték. Mikor Kínában meghalt Mao, láttuk a televízióban, hogy sírnak az emberek. Pont ugyanígy sírtunk, amikor Sztálin meghalt. Iskolás voltam akkor. Az emberek sírtak. Bőgtek az emberek. Nem parancsra! Őszintén. Volt egy kis emlékmű az iskola udvarán, mi ott sírtunk. Aztán hazamentem. Bőgve. Papácska és mamácska is sírt. Az örömtől. Közben nevettek. Boldogok voltak. Próbáltak volna nekem valahogyan megmagyarázni, lehet, hogy valami más élet következik most. Hogy jobb lesz. Mert most rengeteg ember, rengeteg ártatlan ember ül a börtönökben, nagyon sokan meghaltak... Akkor nagyon meglepődtem. Odáig amit hallottunk, amit olvastunk az újságokban, mindent úgy vettünk. Én is. Nem tudtunk gondolkozni. A fiatalokat már sikerült megidomítani. Sikerült. Hát ezért nem mondott nekem soha semmit papácska és mamácska! Ezért volt olyan csend nálunk. És másoknál is... Mert mi már manipuláltak voltunk. Amikor például Koreában az események voltak, és ha mondták az embereknek kommunista szombatot, akkor szó nélkül csináltak kommunista szombatot. Ilyenek voltunk. Én is.

Vot.

Magyarországról csak azt tudtam, hogy ugyanolyan szocialista ország, mint a többi. Csatlakozott hozzánk, velünk egy táborban van. Ugyanazt akarják, mint mi. Nagyon nagy barátok. Ilyen gondolattal jöttem ide. Magyarországra. Pestre. Rákosiról már csak itt hallottam. Dicsérték abban az időben. Talán féltek szidni. Egy évig mikor itt voltam, még nem nagyon tudtam magyarul. Nem figyeltem fel a dolgokra. Nem vettem észre, mi készülődik itt. Egészen biztos megérzek valamit, ha tudok magyarul. De nem tudtam. És nem is éreztem semmit. Visszamentem a főiskolára nyugodtan. És akkor jöttek az események. Hallottam, hogy a kommunistákat megölték. Felakasztották. Odakint ezt hallottam a rádióban, ezt olvastam az újságban. Még egy kis broszúra is jött ki, hogy mi történt Magyarországon... Mivel a férjem párttag volt, ide igyekeztem volna jönni. Viszsa. Magyarországra. Ha valami történik velem, mellette legyenek. Mégis jobb az embernek, ha nem egyedül van. Később hallottam, jobb is, hogy nem voltam itt. Lehet, hogy nekem is bántódásom esett volna. Akkor az emberek nem kérdezték, hogy ki milyen. Ha tudták volna, hogy orosz vagyok... Rossz rágón-

dolni... Plóha. Igaz, a férjemnek sem lett semmi baja, pedig ugyanolyan elvakult volt, mint én. Csak ő még most is ilyen. Én nem... Annyi sok dologban nem találkoztunk vele! A férjemmel. Nem lehetett vele egyáltalán beszélni semmi komoly dologról. Befogta a számát. Elvakult volt. Nem is érdeklődött semmi után. Csak a szakma! A szakma! A gépek! Nem voltunk egymáshoz valóak. Azért csak született egy fiunk. Most már csak ő van nekem, mert elváltam. Nem tudtam ilyen elvakult emberrel élni. Mindig mondtam... beszéltem neki a családomról. Hogy gondolkozzon.

Vot.

Az egyik bátyám meghalt a fronton. A másik a száműzetésben. Vagy a börtönben. Nem tudjuk. A harmadik bátyám is a háborúban volt, de sikerült visszajönni. Lett családja. Lett belőle festőművész. Délen. Ünnepre nálunk nagyon szoktak készülni. Úgy készülnek, hogy minden vállalatnál a kormánytagok portréit nagyítanak, nagy plakátokat rajzolnak. Május elsejére, november hetedikére. A festőknek lehet ilyenkor egy kicsit keresni. Az egyik alkalommal a bátyám és egy pár festő elmentek egy kolhozba, ott vállaltak egy munkát. És valamilyen... Szóval... Hogy mondjam?... Ilyenkor tudok, hogy nem jól tudok magyarul. Tehát a fizetés körül volt valami probléma. A festők azok festettek rendszeren. Aztán a nevükre írtak, hogy vettek át a pénzt, de közben a kolhoznak a főnöksége részesült belőle. Valami nagyon csúnya dolog volt. Egy nagy ügy lett belőle, aki volt belekeverve, az mind valamennyit kapott. Börtönt. Volt olyan is, akit lelőttek. Igen. A bátyám is kapott akkor öt évet, de jól viselkedett, kapott amnesztiát. De három évet börtönben ült. Amikor visszajött, szeretett volna rehabilitálni magát. Ez már jóval Sztálin után történt. Elment Moszkvába, a főbírószágra, hogy az ügyet tisztázza. Hogy rehabilitálják. Mert külföldre nem mehet az, aki börtönben ült. Itt vagyok én, és Magyarország már külföld. És nem jöhet a bátyám. Akkor akart tisztázni az ügyet, de nem sikerült. Örögi kör van, mert a moszkvai főbírószág küldi vissza a megyéhez... Nem a megyéhez, hanem a köztársasághoz, hogy ott tisztázza. Ott viszont nem tudja tisztázni, mert azok ítélték el. Ha ott tisztázták volna a bátyámat, akkor sok főnökség meg pártmunkások kerültek volna börtönbe. És hiába próbálta Moszkvában, mindig visszaküldték oda. Vagy háromszor volt Moszkvában. Ha fogadták, mindig visszaküldték, hogy ők ezzel nem foglalkoznak, de a helyi hatóságok a köztársaságban azzal foglalkoznak... Igazságot most már nem keres. Idős. Fáradt. Nem jöhet hozzám Magyarországra. Nem is mer kérni. Az egyik fia majdnem tudós lett. Nagyon jól indult. Történész lett. Nagy jövő lett volna neki. De kiábrándult. Otthagytá. Elment szerzetesnek. Gyalog járja az országot. Faluról falura megy. Térít. A bátyám másik fiával nem tudom, mi van. Az katona lett. Hadimérnök. Most talán börtönben van. Azt hallottam otthon, hogy szigorított börtönben van. Most már kifosztották a katonai rangból. Meg mindenből. Ő már katona nem lehet többet. Most pedig talán száműzték, ez a legújabb hír. Szibériába. De nem tudom pontosan, hova? Azt üzente mamácska, hogy majd elmondom, ha meg nem halok. Ha eljössz. Majd megtudod. Itt járt most a barátnóm, kérdeztem, mi van a bátyám fiával? Ő sem tud mondani. Valami kiszivárgott, csak azt mondja. Litvániában volt katona a bátyám fia. Fegyverrel kapcsolatosan volt valami. Adott ellenállóknak, azt mondják. Valami nagyon komoly dolog lehet ez. De hát nem tudni pontosan semmi. Olyan ez az egész, mint a rébusz. A mi életünk. Csak az a biztos, hogy papácska már meghalt. És majdnem az egész családomnak vége. Aki még él, az csak olyanokat ír nekem levélben, hogy jól vagyok.

Vszjo.

(1981.)